

Nominal və Real Effektiv Məzənnənin hesablanması metodologiyası

Nominal Effektiv Məzənnə İndeksi (NEM), manatın ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən ikitərəfli nominal məzənnələrinin dəyişiminin ticarət xüsusi çəkiləri nəzərə alınmaqla həndəsi orta göstəricisini əks etdirir.

$$NEM_t = \prod_{i=1}^n e_{it}^{wi}$$

Burada,

n – xarici ticarətdə tərəfdaş ölkələrin sayı;

e_{it} – manatın i ölkəsinin valyutasına nəzərən t dövründə dəyişməsi;

w_i – i ölkəsinin xarici ticarət dövriyyəsində xüsusi çəkisini göstərir.

Real Effektiv Məzənnə İndeksi (REM), manatın ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən ikitərəfli nominal məzənnələrinin dəyişiminin ticarət xüsusi çəkiləri və həmin ölkələrdə inflasiya səviyyələri nəzərə alınmaqla həndəsi orta göstəricisidir.

$$REM_t = \prod_{i=1}^n (e_{it} \frac{p_t}{p_{it}})^{wi}$$

Burada,

p_t – t dövründə ölkə daxilində inflasiya səviyyəsidir;

p_{it} – t dövründə ticarət partnyoru olan ölkədə inflasiya səviyyəsidir.

2025-ci ilin iyun ayından etibarən NEM və REM-in hesablanmasında hər il yenilənən "3 illik sürüşkən orta çəki" yanaşması tətbiq olunur. Bu metodoloji yenilik göstəricilərin daha dinamik və aktual ticarət strukturlarını əks etdirməsini təmin edir. Hesablamalarda istifadə olunan ticarət tərəfdaşlarının seçimi və onlara verilən xüsusi çəkilər aşağıdakı iqtisadi və metodoloji meyarlara əsaslanır:

Qeyri-neft ticarət dövriyyəsindəki payı: Səbətə, qeyri-neft ticarət dövriyyəsi üzrə üçillik xüsusi orta çəkisi 1%-dən yuxarı olan ölkələr daxil edilir. Bu yanaşma, ölkənin qeyri-neft sektorunda daha aktiv ticarət əlaqələri olan tərəfdaşların prioritetləşdirilməsini təmin edir.

Ticarət payının minimum həddi: Seçilmiş ölkələr birlikdə ümumi qeyri-neft ticarət dövriyyəsinin minimal olaraq 85%-ni əhatə etməlidir. Əgər ilkin seçim nəticəsində bu 85%-lik hədd təmin olunmazsa, 1%-lik xüsusi orta çəkiyə ən yaxın olan növbəti ölkələr ardıcıl olaraq 85%-lik hədd təmin olunanadək səbətə daxil edilir. Bu, hesablamalar zamanı ticarət dövriyyəsinin əhəmiyyətli hissəsinin nəzərə alınmasını təmin edir.

Məlumatların əlçatanlığı: Ticarət tərəfdaşı seçimində digər vacib meyar ölkələrin məzənnə və istehlak qiymətləri indeksi (İQi) məlumatlarının müntəzəm və etibarlı şəkildə əlçatan olmasına rəsul olur. REM hesablamalarında ölkələrarası qiymət fərqliliklərinin nəzərə alınması məqsədilə istehlak qiymətləri indeksi (İQi) tətbiq olunur. Məlumatların keyfiyyəti və əlçatanlığı göstəricilərin dəqiqliyi üçün həllədici əhəmiyyət kəsb edir.

Səbətin tərkibi və çəkilərin yenilənməsi: Səbətin tərkibinə və çəkilərə ildə bir dəfə olmaqla illik tədiyə balansı məlumatları açıqlandıqdan sonra yenidən baxılır. Bu yanaşma göstəricilərin cari iqtisadi reallıqlara uyğunluğunu təmin edir.